

OEKRAÏNE MAGAZINE

Jaargang 13 nr 4, winter 2010

Tijdschrift over politiek, economie en cultuur

*Zijk voor
onze lezersactie
op 14!
p.*

België en Oekraïne

Handelsbanden in heden en verleden

In dit nummer verder onder meer:

- ▶ *Belgisch bedrijfsleven met prins Filip naar Kiev*
- ▶ *Een Belg bij de Oekraïense partizanen*
- ▶ *Wereldberoemd – Maigret in Odessa*
- ▶ *'Master in addiction' – Tetyana Joossens-Galyuk*

Een Belg bij de Oekraïense partizanen

FOTO: FOTO VAN PARYS MEDIA / BELGA

Teruggekeerd uit de Sovjet-Unie: Albert Hasenbroeckx (tweede van links) en drie medegevangenen op 31 oktober 1953 bij het Krijgsauditoraat aan de Louizalaan 143 te Brussel

Enkele maanden na de dood van dictator Jozef Stalin in 1953 keerden twaalf Belgen uit de Sovjet-Unie terug. Ze hadden vele jaren doorgebracht in de beruchte Goelags, de werkkampen waar miljoenen gevangenen werden vastgehouden. Ze brachten verhalen mee over de verschrikkingen, die gretig aftrek vonden bij de massaal toegestroomde internationale pers.

Eén van die twaalf was de 38-jarige Brugse hotelierszoon Albert Hasenbroeckx, die ruim acht jaar vastzat nadat hij in april 1945 door de Sovjet-geheime dienst NKVD (later KGB), was gearresteerd in de Oekraïense Karpaten. Hasenbroeckx had meegevochten met de anti-communistische partizanen van het Oekraïense Opstandelingenleger (UPA).

Na franstalig onderwijs te hebben gevolgd, komt Albert Hasenbroeckx in 1936 op voor militaire dienst in Brugge. Tijdens de algemene mobilisatie in 1939 komt Hasenbroeckx bij het zojuist opgerichte 1e regiment Versterkings- en Opleidingscentrum (VOC), dat in mei 1940 naar de omgeving van Cornus en Montpaon in Zuid-Frankrijk terugtrekt. Vanwege de snelle opmars van het Duitse leger worden de Belgen afgesneden in Assérac, aan de Atlantische kust in de buurt van Saint-Nazaire. Uiteindelijk wordt Hasenbroeckx' regiment

gevangengezet in een Duits krijgsgevangenenkamp bij La Chapelle-Launay.

Na vrijlating eind juli keert hij terug naar het bezette Brussel, waar hij met zijn vrouw een winkel uitbaat aan de Bergensesteenweg. Het gezin pakt het leven weer op, totdat hij in 1942 zijn baan verliest en opgeroepen wordt voor de *Arbeitseinsatz*. Hasenbroeckx wordt aan het werk gezet in de Dreilinden Maschinenbau GmbH, een onderdeel van het Bosch-concern dat in de buurt van de Wannsee bij Berlijn voor de Duitse oorlogsindustrie vliegtuigmotoren produceert. Hij houdt het er uit tot de herfst. Dan keert hij niet terug naar het kamp. Hij probeert om via Aken België te bereiken. Die opzet mislukt en hij wordt in Duitsland gevangengezet.

In het voorjaar van 1943, na zijn vrijlating, komt hij als dwangarbeider in de buurt van Rivne terecht, destijds de hoofdstad van het *Reichskommissariat Ukraine*. Of hij als gevangene van de Duitsers 'vrijwillig' naar het bezette Oekraïne werd overgeplaatst is niet duidelijk. In die tijd waren diverse bouwondernemingen actief in de regio, waaronder de *Bauleitung Rowno* van de *Organisation Todt* en het *ss-Frontarbeiter Unternehmen No. 168*. Die laatste was in concessie verkregen door de Nederlandsche Oostbouw, een onderdeel van de Nederlandsche Oostcompagnie (zie *Oekraïne Magazine Voorjaar 2001*).

De situatie in Wolynië, de streek rondom Rivne, was in de eerste helft van de vorige eeuw verre van rustig of overzichtelijk. Het gebied was een etnische lappendeken. De grootste bevolkingsgroepen waren Oekraïens en Pools, maar er waren ook aanzienlijke Joodse, Duitse en andere minderheden. Oorlog en etnisch geweld waren aan de orde van de dag.

Brabançonne

Hasenbroeckx' ploeg wordt in de buurt van Doebno overvallen door de UPA-groep 'Bohoen'. Daarbij wordt Hasenbroeckx gevangengenomen. Omdat hij tot een Duitse ploeg behoorde, wordt hij voor Duitser aangezien. Pas wanneer hij duidelijk maakt dat hij een Belg is — onder andere door het Belgische volkslied, *de Brabançonne*, te zingen — en hij zijn bewakers vertelt over eerdere ervaringen met de Duitsers, krijgt hij de keuze om zich bij de UPA aan te sluiten. Na een interne opleiding, met veel aandacht voor de geopolitieke geschiedenis van het gebied en zijn Oekraïense bevolking, legt hij de eed af, krijgt hij zijn schuilnaam 'Zachidni' — dat 'Westerling' betekent — en wordt toegevoegd aan een eenheid Azerbeidzjanen, die zich kort daarvoor bij de UPA had aangesloten.

De Oekraïense schrijver en publicist Petro Doezji schrijft over Hasenbroeckx in zijn boek *Herinneringen aan Jaroslav Staroecho* (2002): 'Hij werd ingedeeld in een UPA-eenheid met Azeri. Azeri en een Belg — een Europeaan en Aziaten. Hasenbroeckx was een hele vrolijke man, zijn moedertaal was Frans, maar hij sprak uitstekend Duits en Engels.' Doezji beschrijft hoe Albert Hasenbroeckx vanwege die talenkennis uiteindelijk in de Karpaten terecht komt: 'Toen we in Wolynië waren, besloten Roman Sjochevitsj en ik om de Belg met ons mee te nemen naar het radiostation 'Vrij Oekraïne' — 'Aphrodite'.'

Radio Aphrodite bevindt zich in Jamelnitsa, in het rajon Skole, oblast Drohobitsj. Het team van de radio bestaat uit een redactie, presentatoren, logistieke ondersteuning en bewaking. De Bruggenaar verzorgt de uitzendingen in het Frans en Engels. Zijn Oekraïense collega 'Zina' (Valentina Gorbatsj-Gobartsjenko alias Oksana Bozjikovska) presenteert in het Oekraïens en Russisch. De radio zendt uit op de korte golf. De redactie bestaat onder andere uit Miroslav Prokop, Jaroslav Sta-

De 'westerse' stem van de UPA

roech en later Volodimir Makar. Een deel van het team was eerder betrokken bij het ondergrondse officiële orgaan van de OUN, *Ideja i Tsjin* (Idee en Daad). Hasenbroekx zit ondergedoken in dezelfde boerderij als Staroech. Van daaruit vertrekt hij elke dag naar de verborgen zender om de uitzendingen te verzorgen.

In de loop van 1944 schuift het front steeds verder op. Het Rode Leger nadert. De activiteiten van de radio worden tijdelijk opgeschort en het team schuilt in de bosrijke bergen rondom het dorp. In januari 1945 wordt Hasenbroekx ontdekt door de Sovjets. Hij wordt gearresteerd en vastgezet in de kelder van het 'gemeentehuis'. De inwoners van Jamelnitsa voeren de dorpoude dronken, waarna de ondergrondse de Belg bevrijdt.

Nadat de rust in de omgeving is teruggekeerd, hervat de radio zijn werkzaamheden. Het verzet richt zich nu tegen de Sovjets. Ver achter het front probeert de kort daarvoor gereorganiseerde NKVD het Oekraïense verzet te breken. Op 6 april 1945 valt een patrouille van de NKVD-afdeling 'Strijd tegen het banditisme' vanuit het oosten de zendpost aan. Terwijl de zender komend vanuit het dorp vrijwel onzichtbaar was, was juist die achterkant de zwakke plek. Hasenbroekx is op zijn post. Hij verliest het bewustzijn door de granaat die wordt gebruikt. Wanneer hij bijkomt, staat hij onder arrest van de NKVD.

Werkkamp

Albert Hasenbroekx wordt in staat van beschuldiging gesteld als opstandeling en voor deelname aan een contrarevolutionaire organisatie. Hij wordt hardhandig verhoord door de geheime dienst in Drohobitsj, waarna hij een bekentenis ondertekent. Zonder proces wordt hij in de zomer van 1945 naar het beruchte werkkamp Vorkoeta gebracht, in het verre noorden van Europees Rusland.

In Vorkoeta weet de Belg te ontkomen aan de zware dwangarbeid in de bosbouw door zich als tweede violist bij het kamporkest aan te sluiten. In 1947 wordt hij in Drohobitsj veroordeeld tot tien jaar werkkamp, die hij voornamelijk doorbrengt in de buurt van Stalinsk (nu Novokoeznetsk) in Siberië. Ook daar sluit hij zich aan bij een orkest, maar nu ontkomt hij niet aan de zware arbeid en andere ontberingen. Hasenbroekx vermagerd en wordt

ziek. Pas na de dood van Stalin komt er verlichting. Het Hooggerechtshof van de Sovjet-Unie herziet zijn zaak op 3 juni 1953, waarna hij wordt overgebracht naar een kamp in Sjtsjerbakov (nu Ribinsk) om aan te sterken.

Het zal nog tot de herfst duren tot hij via Berlijn naar België terugkeert. Na een kort verhoor door de Belgische autoriteiten volgt zijn vrijlating op 31 oktober. Hij gaat naar Brugge, waar hij zijn intrek neemt in het hotel van zijn ouders.

In België heeft Hasenbroekx nog sporadisch contact met de Oekraïense gemeenschap. Vrijwel meteen na zijn terugkomst krijgt hij bezoek van Omelan Kowal, de voorzitter van de *Conseil Général des Organisations Ukrainiennes en Belgique* en de in Parijs gevestigde journalist Vasil Markoes. Bij het 25-jarig bestaan van de UPA in 1967 spreekt Hasenbroekx tijdens een bijeenkomst in Luik – gedeeltelijk in het Frans, gedeeltelijk in het Oekraïens. De re-

latie met de Oekraïners is in het algemeen moeizaam. Het gezin wil de moeilijke tijden vooral achter zich laten. Ook de gezondheid laat Hasenbroekx in de steek.

Albert Hasenbroekx overlijdt op 7 september 1979 in Brugge, 64 jaar oud. Hij heeft de onafhankelijkheid van Oekraïne, waarvoor de UPA streed tijdens en na de Tweede Wereldoorlog, niet meer meegeemaakt. In 1995 wordt hij door de Oekraïense autoriteiten gerehabiliteerd en op 13 maart 2010 neemt zijn dochter de door president Viktor Joesjtsjenko postuum aan hem toegekende Oekraïense orde van verdienste in de eerste klasse in ontvangst.

John Stienen

Belangrijkste bronnen: het militaire stamboek van Albert Hasenbroekx (nummer 104.84709), de strafzaak tegen 'Albert Franzevytsj Hasenbroekx' (Archief van de Oekraïense Geheime Dienst, dossier 75812-fp) en dossier Nr. 1591/H/53 van de Krijgsauditeur te Gent. Een overzicht van de vaak Oekraïense bronnen is beschikbaar via de auteur.

UPA-strijders vchten tegen Duitsers, Polen en Sovjets

Het Oekraïense Opstandelingenleger (UPA) is in 1943 opgericht om diverse Oekraïense nationalistische partizanenorganisaties onder één vlag te brengen. De OUN-vleugel van de radicale Stepan Bandera vormde al snel het belangrijkste onderdeel. Tot dan toe hadden de nationalistenvan de OUN nog gehoopt in het kielzog van de Duitse invasie van de Sovjet-Unie een onafhankelijk Oekraïne te vestigen. Die hoop verdween toen de nazi's de OUN moorddadig onderdrukten: behalve joden zijn in Babi Jar duizenden Oekraïense nationalistenvermoord.

Rond 1943 vochten zo'n 40.000 UPA-strijders tegen Duitse troepen en Sovjetpartizanen, vooral in West-Oekraïne. Tegelijk streed de UPA in 1943 en 1944 met het Poolse nationalistische verzet om de controle over Wolynië, dat tot 1939 deel uitmaakte van Polen. Beide kampen voerden etnische zuiveringen uit, waarbij tienduizenden Polen en Oekraïners omkwamen.

Nadat West-Oekraïne in de zomer van 1944 door het Rode Leger was heroverd, waren de Sovjets de voornaam-

ste vijand van de UPA. De Oekraïense partizanen bestreden later ook de Poolse pro-Sovjetregering om de deportatie van etnische Oekraïners uit Galicië te stoppen (zie *Oekraïne Magazine Voorjaar 2004*).

De UPA vocht nog jarenlang door, nadat heel Oost-Europa onder Sovjetcontrole was gekomen. De UPA-bevelhebber Roman Sjoechoevytsj sneuvelde op 5 maart 1950 nabij Lviv in een hinderlaag van de Sovjet-geheime dienst NKVD. Het laatste vuurgevecht tussen UPA-partizanen en Sovjetroepen vond plaats in...1961!

In de Sovjettijd werden de UPA-partizanen doodgezwegen of afgedaan als fascistische terroristen. Na de onafhankelijkheid van Oekraïne kwam het tot hevige controverses toen de nationalistische oud-strijders officiële erkenning eisten. President Viktor Joesjtsjenko zette zich voor hen in, maar dat zette kwaad bloed bij Oekraïense Sovjetveteranen in het op Rusland gerichte Oost-Oekraïne, en in het Kremlin.

D.K.

